Після конфіскати — другий наклад.

Ч. 25. (10 700). Львів, четвер 4. лютого 1926 Почтову належитість оплачено гуртом. Рік XLIV.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок 10, II. пов. Конто почт. щад. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло" Львів. Гол. Редактор приймає від 11—1 год. передпол. Рукописи не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в краю 4'50 зл. ЗА ГРАНИЦЕЮ: В Америці 1 дол., Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр. Італії 7'50 зл. Німеччині 7'50 зл. Швайцарії 5 шв. фр. Чехословаччині 30 ч. к. Румунія 150 лей, Болгарії 7'50 зл. Австрії 7'50 зл. Інші краї 1 дол.

В справі оголошень звертатися до Адміністрації.

ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 20 сот.

Земельна політика на Рад. Україні.

Під теперішню хвилю земельні відносини на Україні можна вважати до певної міри устабілізованими. Устабілізовані вони в одному напрямі можна сказати цілком на основі постанови 8. Всеукраїнського Зізду Рад з січня 1924 р. про закріплення земельної власности за поодинокими господарствами (не господарями!), чи, як там звуть, за поодинокими дворами. На основі того закону, що зробив кінець усякому довільному діленню, відбиранню та взагалі примусовій виміні землі між поодинокими робітниками на ній, закріплено раз на все земельну власність за окремими поодинокими господарствами.

Те, що було перед тим, можна назвати краще земельною анархією ніж політикою. За весь час радянської влади на Україні відбувався аж до 1924 р. безнастанний поділ поміщицької землі разом з т. зв. „розкуркулюванням" багатших селян. Цей поділ мав відбуватися на засадах рівних наділів, а переводили його всесильні тоді комітети незаможних. Одначе він до нічого не допровадив. Про цей період земельної політики висловлюється Е. Кваріґ ось як:

„Досі (до 1924 р.) в нас на Україні політика ком. незаможних селян ґрунтувалася в значній мірі на тому, що вони розкуркулювали куркулів і на їхнє майно, відбудовували окремі найбідніші селянські господарства. Але звичайно ніякої користи з цього не було і не могло бути... Одним словом політика розкуркулювання з передачею одібраного майна окремим господарствам, ніяких економічних наслідків дати не могла... Ми проводили на Україні політику „комун" з самого початку, ще 18. і 19. року і тоді ми на тій політиці провалились, бо ми її проводили несвоєчасно і дуже простим шляхом".

Ті відносини на селі змінилися вже з хвилиною введення „Не п-и". Радвлада вимагала, щоби землю обсівати. Очевидно, що міг її засівати в більшій скількости тільки той, що мав інвентар і насіння. Одне і друге було переважно в т. зв. куркулів та середняків. І тому то відібрана земля знов же таки опинилася в них, бо вони могли її справити. Закон з 1924 р. стабілізував земельні відносини, що створилися за часів нової економічної політики. Щож тоді змінилося? На це питання цитований автор відповідає:

„Радянська влада одібрала в поміщиків землю, поділила її між селянство і наслідком цього відбулося повне зрівняння землекористування. В тому розумінні ми пішли на зустріч настроям селянства. Разом з тим є радянська влада. От що змінилося. А в іншому відношенні на селі ми же цілком збереглися дореволюційні економічні відносини. До „Неп"-и крім землі подекуди в куркулів відібрали й розділили відібране майно. Куркулям одібрали не лише землю, а й зайву худобу, зайвий реманент. З приходом „Неп"-и це припинилось. Почався вільний процес розшарування села і ми зараз маємо на селі таку картину розшарування, яка була до революції, з тією тільки різницею, що як до революції куркуль мав власну, куповану землю, то тепер він власної землі не має".

Натомісць має він — додамо від себе — вправді державну землю, але закріплену раз на все за його господарством.

По 1924 р. вся сільсько-господарська політика радвлади зводиться до того, щоби піднести інтензивність господарки куркуля і середняка. Про те пише В. Одинців у своїй книжці „Основы сельско-хозяйственной политики на Украине" (Харків 1925) таке:

„Розвиток виробничих сил на селі необхідний для будови сильного промислу, як бази пролетарської диктатури. Наслідком такого розвитку будуть рости сельські господарства, а в першу чергу сильніші господарства, іншими словами — село буде накопичувати капітал і виявить попит на вироби промислу. На підставах розвиваючогося товарообороту пророста дістане змогу широкого розвитку. Самозрозуміле, що в зрості сильних господарств, отже в зрості сільської буржуазії, є і свої небезпеки, які не будуть страшними, коли рівнорядно з піднесенням промислу піднесеться і маса середняцько-бідняцьких господарств. Треба, щоби і приватний капітал у місті і розвиваюче куркульське господарство на селі пішли не на шкоду, але на користь соціалістичного будівництва".

Отже тепер рахують там на середняка і куркуля. Щож з бідняками? Їм дозволили віднаймати свою землю засібнішим господарствам (від 4 до 12 літ!) Подекуди, де є для цього сприяючі обставини, творять з бідняцьких земельних наділів колективні господарства, ще в інших місцях управляють ту землю кооперативним шляхом. Та слід замітити, що бідняцьких господарств на Україні доволі, на що вказує от хоч би та обставина, що є там аж 42 відсотки безінвентарних господарств і 50 відсотків безкінних.

Ще краще побачимо земельні відносини на Україні з деяких цифр. Всеї управної землі на Україні є 34 міліони десятин. З того 1,852.173 десятин — це землі загально-державного і місцевого значіння, на яких веде господарку сама держава. Вільних земель, що творять т. зв. кольонізаційний фонд України є 1,620.500 десятин. Коли зважити, що на землі кольонізаційного фонду поселяє держава чи не в більшій скількости від сільського міський елемент як наприм. Жиди, то прийдеться ту цифру виелімінувати покищо з того земельного простору, який має тепер селянство. По відтягненню обох цифр від основного земельного запасу вийде, що на Україні в селянських руках є 30,521.327 десятин управної землі. Число сільського населення на Україні виносить тепер кругло 24 міліони. Як розділити цю землю між поодиноких мешканців, то випаде на душу дещо більше від десятини або кругло два морги по нашому рахунку. Такий запас землі не вистарчає для задоволення життєвих потреб самого сільського населення. Колиж до того взяти ще й населення міст (кругло 4 міліони), яке мусить теж утримуватися коштом села, то вийде, що той фонд за малий. На землях кольонізаційного фонду можна поселити заледви 70 тисяч господарств (дворів), тобто біля 350 тисяч душ, коли брати по 5 душ на господарство.

На Україні панує тепер значне аграрне перенаселення, хоч і не всюди воно однакове. Тому перенаселенню не зарадить нічого і повне використання кольонізаційного фонду України. Серед населення панує великий попит за землею, а тому спрямовує його влада і поза межі України на землі кольон. фонду Р. С. Ф. Р. Р. В цій справі заключено між Україною і Російською Федеративною Республикою окремий договір. Українські переселенці мають йти на північно кавказьку область, в Омську, Ново-Миколаївську, Амурську, Приморську, Саратівську, Самарську, Сталінградську і Уральську губернії, в яких є вільні землі. (З 1926 р. на тих землях мало би поселитися 12 тисяч господарств з України).

Поза тим старається радвлада запобігати земельному голодові при допомозі інтенсифікації видатности самого сільського господарства, та при допомозі ощаджування самої земельної управної площі та її побільшування. Інтенсифікацію намагається радвлада осягнути при допомозі організації т. зв. агрономічної допомоги і машинізації управи. На все це держава дає відповідні кредити. Ощаджування управної площі відбувається при допомозі т. зв. внутрішнього розселення, з яким звязана комасація ґрунтів поодиноких господарств. Тому-то тепер повстає багато нових хуторів. Сюди належать і такі засоби, як колективізація бідняцьких господарств і кооперативна обрібка ріль. З тим звязана і справа побільшування управних ґрунтів. Деяке побільшення зискується вже шляхом щадження, отже комасації. Але крім того велику вагу кладуть там на меліорацію і її направду проводять в життя частинно на кошт держави, а частинно на кошта заінтересованих господарів. Отже попри закріплення землі раз на все за поодинокими господарствами панують там тепер ще дуже пливкі, несталі земельні відносини.

В. М.

Перший здобуток Льокарна.

Евакуація кольонської смуги.

З ночі 31-го січня на 1-ий лютий кольонська окупаційна смуга почала святкувати велике свято. У місті Кольонь (Кельн) загомоніли церковні дзвони, а над домами замаяли прапори. Окупаційні чужі війська покидали німецьку територію після семирічної окупації.

Німецька преса признає одногідно, що відступ англійських та французьких військ відбувся в якнайкращій формі, без найменших зовнішніх проявів ворожого настрою між ними. В одній і тій самій годині війська покинули міста свого побуту на просторі 6400 квад. кільом., де живе півтретя міліона мешканців. Таким є перший великий видимий знак французько-німецького порозуміння в Льокарно, щодо якого ще й нині лишилось стільки сумнівів. Для Німеччини Льокарно перестає бути ілюзією. Політика канцлера Куна, що колись почав боротьбу з военною окупацією, виступає шойно тепер у своїх поганих наслідках. Те, чого не в силі була зробити опір міліонів і економічна руїна — зробило одно порозуміння. Франція у власнім інтересі хоче дати доказ Німеччині, що вона держала окупаційні війська не з імперіялістичних мотивів, а з природного лєку перед новою війною.

Роля Англії в цьому ділі незаперечена. Вона, а за нею Злучені Держави, мають скорше зрозуміння, ніж инші европейські держави, економічних потреб нової доби, витвореної післявоєнною катастрофою. Для них остання війна була більше боротьбою за економічну свободу ніж національну та державну і тому Англія та Америка могли хутше позабути свою ворожнечу піддержувану цією боротьбою. Нова доба домагається нових метод. Цю ідею вдалось оборонити Англії в Льокарні і нинішній французький та німецький уряд, якого представники були співучасниками льокарнського порозуміння силкуються крок за кроком наблизитись до нової атмосфери, покищо знаної тільки як ідеал, змагання, програма діяльности.

Евакуація кольонської смуги є не тільки символом цієї нової атмосфери, але в першій мірі реальним доказом, що у Франції розвівається поволі мрія невпинного жаху перед розвитком Німеччини. Німеччина розяснює собі цю евакуацію як доказ зросту власної сили, а Франція записує це на рахунок своєї забезпеки. І з цього взаємного довіря до своїх сил родиться також довіря до небезпешного ще вчора та зненавидженого сусіда. Справді найкращий признак зміненої атмосфери. А може й почування, що нова війна може бути настільки ріжною від тих засобів, якими можна її вести при помочі дотеперішніх плянів, що не варто держати для цього аж постійну окупаційну армію?

По широкому світі.

Конференція для роззброєнь, на домагання більшости держав, членів Ради Ліги Націй, буде відкладена на 15. квітня. Головною причиною — непідготовлення матеріялів до конференції та непологоджений конфлікт Швайцарії з СРСР., який, на гадку членів Ліги, повинен узяти участь у нарадах.

Між СРСР. і Швайцарією не прийшло покищо до порозуміння, на яких умовинах радянські делегати могли би приїхати до Швайцарії на конференцію для роззброєнь.

Німецькі залізничники погрожують страйком, внаслідок важких умовин життя. Число безробітних у Берліні за один тиждень зросло на 13,000 більше.

Англія не може порозумітись з Туреччиною, тому, що домагається від неї признання рішень Ліги Націй у справі Моссуля, на що Туреччина не хоче згодитись. Англійський амбасадор в Ангорі вернувся до Льондону за новими інформаціями.

На італійські демонстрації проти Німців Відень відповів бойкотом італійського краю.

Евакуацію Кольонії святкувало населення окупованої території дуже святошно.

податкові екзекутори увихаються тепер по селах і забирають у людей за залеглі податки все, що попаде їм під руки: кожухи, подушки, верети і т. п. Ця "грабіж" — так і називають її люди здається — настільки дика й безоглядна, що всюди чути тільки плачі й зойки. Особливо сільська біднота терпить від цих грабіжей, бо абсолютно не має що продати, щоб заплатити податок, а екзекутори забирають їй справді останню кожушину чи подушку з хати. Ось вам ілюстрація до тих "благодатей", які переживає нині українське село по цім боці кордона. А для Дамбовича і його "компанії" все те — в порядку...

— **14.604 судових справ за лихву.** В 1925 р. спрямовано до судів на цілому просторі Польщі 14.604 справ за лихву. З того було: карних справ 7.771 (54 проц.), мешканевих 804 (5 проц.), инших 6.029 (41 проц.). Видано в першій інстанції 4.617 (46 проц.) присудів, увільнено 5.387 (54 проц.). Апеляцій було 1.91 (30 проц.). Загально засуджено в обох інстанціях 31 проц., увільнено в обох інстанціях 69 проц. Стільки справ за лихву зареєстровано в суді. А скільки соток разів більше лихварських злочинів розплився по цілому сучасному життю Польщі?

— **Нещасливі випадки.** На товаровому дворці у Львові працювала Марія Стахів, яку пущена нерозважно в рух машина покургубувала й розбила їй голову. Ратункове поготівля відставило її додому.—Сторож школи Марії Магдалини Володислав Литвин пробив свою жінку по пияному ножем у груди. Вона пішла до шпиталю, він до поліційних арештів.

— **Залізнича катастрофа на лінії Львів—Варшава.** Дня 1. ц. м. скоїлася залізнича катастрофа на території стації Любича коло Рави Руської. Товаровий поїзд ч. 1361 вискочив з шин наслідком відірвання гамульця в одному з вагонів і тягнув за собою перевернені вагони ще довгий час. Страти значні, бо знищилися не тільки вагони, але й ті річи, що в них були. Жертв у людях на щастя не було.

— **Згинув під колесами поїзду.** Повідомляють нас з Задвіря: Дня 1. ц. м. вискакував на стації Задвіря к. Львова селянин Кришталь з того села так нещасливо з поїзду, що дістався під колеса і погиб на місці.

— **Пять револьверових куль — за зраду.** Нинішні варшавські щоденники приносять опис кріавої розправи, яку виконав 22-літній зредукований урядовець банку для торговлі і промислу Юлій Заремба на своїй любці, 23-літній Янині Міхаляк, що працювала в мін-ві праці. Заремба підозрівав її від якогось часу, що вона йому невірна і зраджує його з одним його знайомим. Він прийшов до нього вчора з Яниною Міхаляк і по якомусь часі вислав його до аптики по якісь краплі, а сам розправився з нею коротко, впакувавши їй у груди пять револьверових куль. Після того викинув револьвер на подвіря і впав на землю з виснаження. Янину Міхаляк забрало ратункове поготівля до шпиталю, де її негайно оперовано, Зарембу відставлено до арештів.

— **За одностайні міжнародні пашпорти.** Секретаріят Союза Народів запросив на 12. травня ц. р. конференцію у справі пашпортів. Запросини до участи в конференції вислано не тільки членам Союза Народів, але також тим державам, що до нього не належать, а саме Злученим Державам, СРСР, Туреччині й Мехикові. З відповіди на розісланий квестіонар виходить, що всі заінтересовані держави годяться в тому, що треба усунути ті трудноші, які звязані тепер з пашпортово-візовою системою. Секретаріят Союза Народів надіється на цій конференції представників принайменше 45 держав. Пашпортова справа інтересує найбільше Злучені Держави, бо пів міліона американських туристів видає річно около 30 міліонів долярів на самі пашпортові візи в своїх поїздках по Европі. Панує загальне переконання, що пашпорти будуть зовсім знесені, натомісь є плян завести один одностайний міжнародний пашпорт для горожан усіх держав, як це запроектувала пашпортова конференція, що радила недавно в Парижі.

— **Королівський дар Свен Гедіна.** Відомий шведський подорожник Свен Гедін зложив на руки шведського королевича, який є головою китайського комітету, свої незвичайно цінні археологічні збори. Вони походять з подорожей Гедіна до західного Туркестану в рр. 1896—1907. Крім цього Свен Гедін подарував для шведської королівської бібліотеки всі рукописи, які він знайшов у "місті померших", Лонлян.

— **Шлях до щастя.** Одним з найбільш популярних людей в Америці це без сумніву "король самоходів" Генрі Форд, що видав прецікаві спомини зі свого життя. До цього мільярдера звернувся недавно один журналіст із запитом: "Що думаєте про щастя? Які його джерела і причини? Яким робом може людина дійти до внутрішнього спокою і вдоволення?" На це відповів Форд без надуми: "Мені годі генералізувати. Можу тільки сказати, що є передумовою щастя для мене. Є тільки два джерела щастя: здоровля і праця. Люди руйнують здоровля дуже часто таким чином, що за коротко тревающі приємности платять роками мук і терпінь. А проте так легко зберегти здоровля при дрібці сильної волі! Щодо праці — то вона мусить приносити успіхи, отже, о скільки вона совісна, витревала, а передовсім систематична. Недостача системи, хаотичність — не злочин, що мститься навіть на найбільше талановитій людині. Час — це гроші. Ось стара правда — а як рідко розуміють її і примінюють у житті!" — Придалось би й нам дещо тої життєвої мудрости Форда, що з бідного сел. хлопця привела його до його безмірних багатств і впливів, та висунула на чоло передових людей світу.

— **Концерт колядок і щедрівок**, що його уладжує "Львівський Боян" до спілки з "Бандуристом", відбудеться не в четвер 4. п. м., а в суботу 6. ц. м. у великій салі Муз. Т-ва ім. Лисенка. Програма незмінена.

— **З Кіна.** У кіні "Лев" іде одна з найкращих та найбільших комедій у 10 діях: "Як заробляє Микола Колін 60.000 франків місячно". Історія гуляння американських мільйонерів у Парижі. — У кіні "Марусенька" почалася сензаційна фільма, славної фабрики "Уфа" п. з. "Корсар", де виступають такі артисти, як Павло Ріхтер, відомий як Зигфрид з "Нібелюнгів" і Рудольф Рогге, як "д-р Мабіс".

Дописи.

З Гуцульщини. (*Важкі економічні відносини*). Господарське становище нашого Гуцула дуже сумне. Худоба дешева, а це одиноке джерело, з якого Гуцул може надіятися готівки, потрібної на оплату податків і на закупно збіжа. Біднота, котра не має худоби на продаж, заробляла давніше при вирубі дерева в лісі, але загально відома податкова система Ґрабського поклала край ріжним підприємствам. Зменшився вируб наших смерік, а через те відпали й ті нуждені заробітки денних бутинярів.

З тої загальної нужди користають місцеві адміністраційні власти, чи радше урядовці. Їх можна поділити на дві категорії: до першої зачислюю старосто, до другої всіх инших з наказними війтами включно.

Над першими тяжить залізна рука старости Пайончковського. Якось вони приcмирніли, перестали їздити по комісіях та й витягати кріавий гріш з т біди бідного Гуцула. Коли за часів славнозвісного Секірського не можна було найпростішої справи залагодити в старостві тому, що часом не було в бюрі ні одного концептового урядовця, то тепер для відміни урядують комісарі навіть у вечірніх годинах. Не хочу тим сказати, що тут уже все гаразд, бо дух кресової адміністрації тяжить ще важко над нещасною Гуцульщиною, але є фактом безперечним, що відносини в тім напрямі покращали. Правда, якісь темні індивідуа крутилися й по наших селах і наймали людей на "селянський конгрес", але ні один з них не леґітимувався поручениям старости... Видно, що Пайончковський зручніший від свого попередника.

Друга категорія повітової адміністрації, — це податкові уряди, повітовий виділ і залежні від повітового виділу наказні війти. Про спосіб оцінювання селянських ґрунтів для виміру державних податків був недавно допис у "Ділі". Подані там факти самоволі були такі жахом проймаючі, такі страшні, що зайвим було би в тій справі щонебудь додавати. Є фактом нотоpiчним, що в польській державі селянин угинається під тягарем незвичайно й несправедливо розложених державних податків. А косівський повітовий виділ наложив собі для заокруглення буджету ось такі "дрібні" додатки до державних податків: а) 200 прц. від державного податку ґрунтового, б) 150 прц. від податків промислових, в) 100 прц. від державного податку нерух. мостей, а крім того ще без числа й міри ріжних драчок: напр. шарварок, або по 25 зол. річно від одної стрільби і т. п. Коли завважити, що гуцульська стрільба варта не більше, як 25 зол., то право її ношення коштує Гуцула більше, як вона сама. А треба завважити, що з причини множества вовків (одної ночі в одного лише газди в Красноїлі зарізав вовк 25 овець) хоч кільканацять газдів у селі мусить мати стрільбу. Тому цей податок від пушки є справжнім грабунком.

Незалежно від цього повітовий виділ наложив страшні місцеві податки — наменший буджет кожної громади виносить 6000 зол. Де ті гроші дiваються, ніхто не знає, бо на направу доріг вони не йдуть хочби тому, що доріг ніхто не направляє, хіба часом війт шарварком. Ми не маємо ні одного представника в пов. виділі, не можемо з тої причини сконтролювати висоти пенсії для його урядовців. Але питаємо цею дорогою відповідальні чинники: чи для утримання на відповідній життєвій стопі кільканацять збанкрутованих шляхтичів і їх прихвоснів треба нищити все населення повіту? Чи так має виглядати ощадностева система державної чи пак комунальної господарки?

Можнаб іще говорити про инші аномалії у нас. От для прикладу одна інспектором міської поліції є тут людина карана двомісячним криміналом... Можнаб немало сказати і про кваліфікації инших, вище поставлених осіб. Та про це може иншим разом. — *Н. Й.*

Всячина.

Винахоли Едісона. Великий американський винахідник Томас Альва Едісон має дозвіл прибливно 1000 патентів на свої винаходи. Не зважаючи на своїх 80 літ, він не перестав працювати від досвітку до пізної ночі, і сподіється здійснити ще чимало проєктів. Він працює тепер над удосконаленням грамофону і електричних батерій. У грамофоні він хоче найти спосіб автоматичного приготовлювання пластинок; силу електричних батерій хоче продовжити з двох літ на десять. Це останнє тілінщення заощадило би Америці ні мно 100 міл. долярів. Та улюбленою мрією Едісона є винахід технічного совершенного мотору. Дотеперішні спроби винахідників розбивались об те, що кошти вибудування таких моторів не стоять у пропорції до користи з них. В Египті та на Далекім Сході є так поширені мотори вітряки, але вони не виконують тих функцій, які сподіється добути Едісон зі свого мотору "майбутности". Цей новий мотор є тому винаходом майбутности, бо він є витвором щораз живіщої потреби думати над чимсь, що могло би заступити енергію, яку нині добуваємо з ріжного топлива, постійно меншаючого на світі. Едісон вірить також в успіх свого винаходу, ще передвоєнного: литих домів, яких покищо не зуміли оцінити ні архітекти ні підприємці. Він зробив кілька металевих моделів, відлитих пізніше у пиляком цементі і збудував поруч своїх робітень три такі доми для робітників. Коли один з журналістів спитав Едісона, який винахід уважає він для людства найбільше потрібним, він відповів, що ніякий і що не бачить навіть необхідности з погляду загалу робити покищо нові винаходи, як довго дотеперішні, такі численні, не є як слід використані.

Народ німих. До бельгійського Конґо виїхала наукова експедиція зорґанізована природничим музеєм у Ню-Йорку. Дослідники зацікавились племенем Ітури-Ліґмієн, які стоять на такім низьким рівні розвитку, що можна сумніватись, чи вони розмовляють якоюсь мовою. Є це карлики, яких звуки подобають на звуки німих людей, зовсім беззвязні. Вони живуть у вічнім жаху перед неграми, які нападають на їх оселі, забираючи їх діти, щоби діти негрів мали чим бавитись.

Сучасні поїзди. Англійський інжинір Ярров, винахідник численних морських апаратів, який скінчив 84 роки, зробив ще один винахід, наскрізь молодий по своїй ідеї. Є це вагон призначений для танців підчас їзди залізницею. Перший такий вагон пустили в рух минулого місяця між Льондоном і купелевим містом Брайтоном. Ярров заявив, що хотів своїм винаходом зробити дарунок молодому поколінню, яке нудиться у подорожі. Прошу уявити собі яка приваблива перспектива для фанатиків танцю: — на кожній стації має нову пару і скільки знайомостей!

Алькоголь і лікарі. Боротьба з алькоголем в Америці дійшла до того, що "Прогібіційна ліга" виступає проти лікарів, які вживаючи алькоголь у медицині, підкопують успіх протиалькоголевої кампанії. Ця ліга домагається, щоби в студіях медицини викреслити зовсім алькоголь як лічничий середник. Дуже можливо, що після прийде черга на инші присмні отрути, необхідні для ліків.

Каварня Кульчицького. Всі Кульчицькі, яких генеальогічне дерево не сягає зовсім ясно аж до року 1683, можуть мати претенсії, що їх предком був той славний Кульчицький, про якого Віденці знають, що оснував у Відні першу каварню, після перемоги Собіського над Турками. Один з істориків Відня присвятив саме статтю питанню: де був осідок цеї каварні. На цвинтарі св. Стефана. Площа св. Стефана, де нині стоїть собор, була тоді ще цвинтарем. Каварня була там, де нині є крамниця з рукавичками, біля каплиці, що межує з епископською палатою. Вона була похмура і мала деревляні столи, з лавками вздовж стін. На стелі висіли дві великі ліхтарні; каву пили з цинових мисочок на зупу, деревляною великою ложкою. Замісць цукру гості одержували чарочку солодкого сиропу. Булочки та "рогальки" вже тоді істнували. Каву пили без молока. Склянки води також не додавали. Часописів у каварні Кульчицького ще не читали. Велика мисочка кави з булкою коштувала два феніги. Сам господар прилазджурав каву. Його називали "Брудер Герц", тому, що він мав звичку до всіх своїх гостей звертатись з такою апострофою ("брате сердечний"). З його каварнею є звязана віденська легенда, що кельнером була там одаліска з гарему Кара Мустафи, яка втікла від султана, і там служила переодягнена за хлопця, і що з нею Кульчицький пізніше оженився. Ця легенда основана на факті, що неодна Туркеня, попавши в полон, залишилась у Відні. Всупереч популярному поглядові, буцімто каварня Кульчицького у Відні була першою в Европі, віденський історик наводить, що каварня істнувала в Марсейлі уже в 1671 р., а першу в Парижі отворено в 1672 р. Кульчицького була третьою в Европі.

Оповістки.

Український Наддніпрянський Театр під дирекцією Н. Бойко.

Станиславів, саля українського "Сокола".

Середа 3.II. "Ревізор з Петербурга".
Четвер 4.II. "Маруся Богуславка".
Неділя 7.II. "Пан Твардовський".
Вівторок 9.II. "Без вини винуваті" (премєра).
Середа 10.II. "Блудна Жінка".
Четвер 11.II. "Ніч під Івана Купайла".

Єзупіль, саля "Народнього Дому".

Субота 6.II. "Циганка Аза".

1151 2—?

Просфора на Богданівці відбудеться в суботу, дня 6. лютого о год. 4.30 веч. Всіх наших Добродіїв і Прихильників просимо дуже взяти участь. — Виділ читальні "Просвіти", Комітет будови "Народнього Дому". 1190 1—1

Дрібні оголошення.

ВДОВА зі священичої родини, що розуміється на господарстві і кухні, пошукує місця до заряду дому на селі або в місті. Ольга Ковальська у п. Федорович, Львів, Личаківська 16. 1—1

СТУДЕНТ фільософії пошукує негайно мешкання. Зголошення до Адмін. "Діла" під "Мешкання". 1187 1—1

ЖІНКИ солідної, гарної в середнім віку до всяких домашніх послуг глядає самітний мужчина. Зголошення по можности з фотографією (котру звернеться) та поданням докладної адреси слати до 10 лютого ц. р. пишучи по польськи під Ян Горецкі, poste restante Jasło. 1188 1-1

УКРАЇНСЬКА інституція дуже добре просперуюча в ціли поширення набула більшу реальність і глядає спільника з капіталом від 1500 долярів, найрадше такого, що обняв би торговельний діл. Зголошення під "Певність" до Адміністрації.

Оголошення.

За оголошення Редакція не відповідає.

За редакцію відповідає **Василь Мудрий.** Видає Видавнича Спілка „Діло“. З друкарні Видавничої Спілки „Діло“ Львів, Ринок ч. 10.

відповідальний, а не крутиин, абсолютистичними шляхами добиратися до залежних від себе людей, робити натиск на урядовців і на молодь. Українська Парл. Репрезентація внесенням в соймі законопроекту в університетській справі повинна допомогти п. мін. Грабському вступити на цей єдино правильний і доцільний шлях. М. Ч.

* * *

Періпетії університетської справи в освітленні п. П. Васильчука.

Варшавський кореспондент „Хвилі“ мав розмову з пос. П. Васильчуком на тему українського університету, а радше на тему його карикатурного виступства — „Studii Ruthenici“. На запит, чому не прийшло до конференції в тій справі 26. січня, відповів пос. П. Васильчук:

„Ізза згідної опінії всіх без винятку українського громадянства, яке дуже недвозначно оцінює акцію п. проф. Смаль-Стоцького, трактуючи його як емісара п. Ст. Грабського і який діяє в його інтересі: українська опінія категорично виступила проти участи наших українських учених в комітеті, покликаним і в той спосіб створеним п. Ст. Грабським. Польський уряд трактує справу українського університету як politicum. Ми з нашого боку домагаємося одної річи: леґалізування тайного українського університету у Львові, домагаємося повного університету, а не якогось „Studium Ruthenicum“, при чому осідком того університету мусить бути Львів. Уряд не хоче сповнити того домагання, одначе з другого боку з огляду на міжнародні зобовязання і з огляду на факт еміграції студентської молоді на схід і на захід хотів би найти якийсь засіб і для своїх цілей послугується д-ром Смаль-Стоцьким.

— Пане после, таж письмо проф. Смаль-Стоцького, звернене до мін. Ст. Грабського, було підписане (?!) в імени всіх українських учених.

— Перепрошаю вас, таж появилися заперечення проф. Рудницького і проф. Студинського, голови українського Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові.

— Хіба п. Смаль-Стоцький не взяв тих прізвищ з повітря?

— Але фактом є, що професори не прибули на конференцію.

— Пане после, як ви уявляєте собі можливість співпраці Українців з польським урядом при творенні українського університету?

— Українські вчені можуть приступити до праці при творенні університету, але змосченого у всі Факультети і лише з осідком у Львові. Можуть це зробити лише за згодою відповідних українських політичних чинників, а перш усього Української Парл. Репрезентації. Крім того істнування того університету мусить бути законно забезпечене“.

Представник „Хвилі“ запитав ще пос. П. Васильчука, чи відомі йому поголоски про оснування тимчасової „руської студії“ в Кракові, яка по році має бути перетворена на університет з осідком в однім з міст Сх. Галичини. На те відповів запитаний, що подібні експерименти не можуть бути підбудовою під розвязку університетського питання. З метою осягнути свою мету, себ-то карикатуру університету, польський уряд намагається впливати на ріжні українські чинники, навіть на молодь.

„Цей шлях є невідповідний. Також невідповідним є ставлення квестії українського університету на політичній площині, при чому хочеться про те говорити лише з ученими. Всі українські політичні чинники є згідні з тим, що жаден поважний, чесний український професор не схоче зломити української національної дисципліни“.

До становища пос. П. Васильчука, яке є висловом однозгідних поглядів українського громадянства, вважаємо вказаним ще раз зазначити, що наскрізь невірні є поширені Грабським і Стоцьким вісти, немов то письмо до мін. Грабського було „підписане в імени всіх українських учених“. В нашому посіданні не лише є заперечення проф. Рудницького і проф. Студинського, але і всіх інших пропонованих членів „організаційної комісії“. Ми не вважали вказаним оголошувати тих заперечень з огляду на генеральне заперечення проф. Студинського. Правдою є, що д-р Стоцький не схопив тих прізвищ з повітря, але фактом є також те, що українські учені були пропоновані виключно до організаційної комісії. Ясним є, що з хвилею додатньої полагоди політичних моментів університетської справи, вони можуть приступити до виконання своїх організаційних функцій.

Тому для виснення всіх тих справ треба негайно внести в соймі законопроект в справі українського університету, який мусить виснити також становище мін. Грабського, коаліційного уряду й коаліційних партій.

З польських справ.

Постійне місце в Раді Ліґи Націй для Польщі є вязане з ріжними проєктами. Якщо Франції не вдалось би переперти кандидатуру Польщі, тоді вона пропонувала би одночасно признати таке місце Еспанії та Бразилії. А така комбінація не по нутру Англії, яка мала би тоді в Лізі надто багато голосів проти себе.

Представники польського промислу, які були у Варшаві на організаційних зборах торговельного польсько-радянського Товариства, перед виїздом з Варшави розмовляли особисто з Чічеріном.

ПОЛІТИЧНІ НОВИНИ.

Причина відложення конференції роззброєнь.

Під впливом французьких ґенералів відложено конференцію роззброєнь. Франц. ґенерали заявили Бріянови, що наради над роззброєнням із участю Німеччини загрожують тепер безпеці Франції. Ґенерали навіть загрозили Бріянові, що коли не доведе до відложення конференції, вони звернуться з відозвою до французького народу, в якій візвуть суспільність зареагувати. Бріян з огляду на катастрофічне фінансове положення Франції, а також не бажаючи, щоби витворилися нові внутрішньо-політичні труднощі, піддався пресіям і погрозам.

Прест. промова кор. Юрія.

2. II. було торжественне отворення нової сесії англ. парляменту. Король Юрій у престольній промові сказав м. и., що уряд приступає до управильнювання справи границь Туреччини й Іраку, обмінюється щиро думками з тур. урядом для навязання щирих взаємин між Туреччиною й В. Британією. Договір із королем Іраку, оснований на напрямних Ради Союза Народів, підписали представники обох сторін і ратифікував парлямент. Договір предложиться небаром англ. парляментові. Один із англ. міністрів поїде до Женеви на конференцію роззброєння. Завдяки Льокарнові можна буде зробити крок наперед у роззброєннях. Заключено порозуміння з Італією в справі консолідації довгів. Уряди Франції, Бельгії, Англії й Німеччини запрошено на льонд. конференцію для міжнар. порозуміння години праці. Решта промови торкалась вн. справ В. Британії.

Болдуін підчас дискусії над прест. промовою заявив, що пять урядів жадає відложення нарад приготовної комісії до конференції роззброєння. В. Британія мусітиме прихилитися до бажань більшости. Сподіватися треба, що СРСР. матиме час надуматися і взяти участь у нарадах конференції, бо без співділання сх. держав тяжко уявити собі роззброєння зах. Европи. Вашінґтонської резолюції щодо 8 год. дня праці Англія не затвердить, поки не переконається, що й инші держави займуть це становище.

Бріян у справі фін. проєкту.

В парляменті йшла дискусія над фінансовим проєктом уряду. Бріян заявив м. и.: Я вірю, що вихід із положення залежний лише від доброї волі. Мусимо вірити у власні сили, а то не буде без успіху для справи. Уряд не думає вести боротьбу з комісією. Уряд просить, щоби палата приступила до голосування над проєктом.

Швеція і роззброєння.

Предст. Швеції в Раді Союза Народів повідомив ген. секретаріят, що його уряд прихиляється до внесення за відложенням нарад приготовної комісії конференції роззброєнь.

СРСР. готов до договорів з кождою державою.

Раковський перед виїздом до Парижа в інтервю з кор. Аваса, підкреслив вагу фр.-рад. переговорів, що мають зачатися в Парижі. Без участи СРСР. Европа, головно Франція не могтиме освободитися від диктатури заморських країв, передусім Зед. Держав. Коли Франція уділить кредиту для СРСР. то це причиниться до розвитку фр. промислу. Нема перешкод до зближення між Польщею й СРСР. Щодо територіяльних справ то СРСР. є за самостановленням народів, отже осуджує відірвання Альзації й Льотарингії від Франції в 1871. р. СРСР. готов заключити договір із кождою державою, подібний до договору заключеного з Туреччиною. Цей договір є запереченням чуток про мнимий італ.-рад. договір проти Туреччини, Англії або иншої держави. СРСР. може взяти участь у конференції роззброєння лише в характері рівноуправненого члена.

Нема конкордату Румунії з Ватиканом.

З Букарешту заперечують чутки про підписання конкордату Румунії з Ватиканом.

Біржа.

Гроші.

Америк. дол. 7·30 — 7·32 канад. дол. 7·10 — 7·15, чеські кор. 0·23·00 — 0·23,25, леї 0·3·00 — 0·3·25, франки фр. 0·29·00 — 0·2·33, фр. швайц. 1·45—1·50, англ. фунти 34·00 — 34·30.

Золото. 20 кор. 29·00 —29·20, 20 франк. 27·00—27·20; 20 марк. 33·00—33·50; 10 руб. 36.20—36·50.

Срібло. Австр. кор. 0·56·00—0·58·00, 5 ав. кор. 3·00—3·10, фльорени 1·50—1·55, рубл 2·40 — 2·50, рубель дрібним сріблом 1·20 —1·25.

Чужинці про нашу артистку.

(Голоси преси про Любку Колессу.)

Як раз тепер минає рік від останніх виступів Любки Колесси на концертах уладжених Муз. Тов. ім. Лисенка у Львові, на яких наша суспільність мала нагоду вперше запізнатися з нашою пяністкою. Цей рік був багатий у численні виступи артистки в найбільших музичних центрах Европи, а кожний її виступ був новою мистецькою перемогою, з окрема перемогою пяністки Українки, як це підчеркали здебільша музичні справоздавці. У звязку з виступами пяністки у Львові цікаво буде нашій суспільности познайомитися з голосами чужинної преси останнього сезону, з яких можнаб вже зложити доволі обємисту книжечку. Тут подаємо тільки витятки широких а однозгідних в осуді поглядів на мистецтво Любки Колесси, яку зачисляють нині до найвизначніших музикальних поява нашої доби.

У ріжних берлінських часописах, як: „B. Z. am Mittag“, „Der Tag“, „Allgemeine Musikzeitung“, „Neue Preussische Kreuzzeitung“, „Börsenzeitung“, „Berliner Tageblatt“ і инших, читаємо ось які слова признання і захоплення:

„Після концерту e-moll Шопена зросли оплески до розмірів урагану. Пяністку викликали 4 рази; публика масами пхала ся наперед, щоби виявити свою вдячність артистці. Слухач вагається, що має у неї більше подивляти: чи недосяжну шліфовану техніку, чи з глибин душі добутий у найкращім звучінні „жіночий“ удар, який одночасно відповідає усім вимогам відношення до Шопена і поетичним і елеґантним. На берлінськім музичнім овиді зійшла нова зоря“. — „Сенсацією останнього фільгармонічного концерту під Фуртвенґлером (один з найвизначніших сучасних диригентів) була Любка Колесса — молода пяністка з блискучою технікою — щось у роді Вери Шапіра — тільки перевисшала що остальною тонкістю почувань“. — „Отсея сідає до фортепяну молода — мила Любка Колесса, справді „жіноча“ артистка, одначе не в роді Шамінади чи Клотильди Клеберг. Але не перепоєна силою та пристрастю Кареньо. Л. Колесса є появою зовсім особливою. Щось справді дівочого. В першій части концерту Шопена ллється блеск її бравурної техніки — романца розвивається в ніжности — рондо звучить повне колорів і ритмічного життя. Коли ця пяністка грає, кожний слухач каже: „Яка благодать на Тебе дивитися“, а вухо каже: „Ти очаровуєш мене“. Рідко коли мáємо таке скільне вдоволення, завдяки такій оригінальній особистости — виразности і виразности удару, віртуозности техніки — як саме у Любки Колесси“. — „Чарівна Любко — як Ти нас всіх очарувала — з Твойого удару немов вражні рос прочоване найкраще жіноча душа — Твоя кантілена чарує — Твоя каденція вражена з місячного сяйва. Тебе витаємо як віртуозку - поетку першорядну музикальну появу, як нову зорю“. — В часописах з Кольонії читаємо: „Л. Колесса є особливо визначною пяністкою і без огляду на такий молоденький вік має в собі неозначність і певність Шапіра яку проте щодо музикальности перевисшає. З концерту Бортькевича добула вона усе можливе. — „Любка Колесса, молода українська пяністка, яку пізнали ми сьогодні в однім мистецькім концерті, дозріла доволі швидко. Концерт Бортькевича грала вона з такою віртуозністю і розмахом у виразі, що взяли цілу авдиторію в подив і захоплення. Нестримна буря оплесків була відповідю на її гру“. — Еспанські часописи (Мадрид) так висказуються про Любку Колессу: „Уродлива ґеніяльна українська пяністка є незвичайним втіленням молодечої свіжости та мистецької зрілости. Її поривающий темперамент — вибухи її кипучої животности, який це доповнюючий контраст до її сяйного поетичного удару та незрівнаного виразу її музикальної дикції. Суперниця найславніших віртуозів нашої доби — є вона з мистецького роду Кареньо“. — А як влучно характеризує гру нашої пяністки фінляндська преса з Гельсінґфорса: „Столиця наша пережила, справжню музикальну сензацію — молода Любка Колесса. Чужинна преса не переборщила називаючи її феноменом. В мистецтві не треба ніколи порівнювати: тінь Фрідмана (один з найвизначніших пяністів, який там грав перед Любкою К.) падала ще надто сильно, так, що доволі важко було новому світлу пробитися. Коли Фрідман досвідчений мистець — виявляє найвищу мистецьку дисципліну — то Любка Колесса своїми діточими руками роздає пребогаті дари, які вона одержала з якогось вишого світа. З її мистецтва проміниє вже тепер якесь магічне напруження, яке нас очаровує — її пяністична досконалість з подиву гідна. Її грою руководить якийсь неохибний інстинкт, її гра діяє як якесь Богослуження незнаному Богові. Її мистецтво так чисте — його ліні такі непорочні, а все таки кипить у ньому такий незвичайний темперамент“.

НОВИНКИ.

— Конфіската. Вчорашнє число „Діла“ підпало знов конфіскаті. Вичеркнено з нього в цілости кореспонденцію зі Станиславова про т. зв. „селянський конґрес“, а полишено тільки заголовок „В польській полові“. Це вже 13-та чергова конфіската нашого органу в цьому році.

— Особисті вісти. Відомий наш письменник Богдан Лепкий вернув після 11-літнього побуту на чужині на своє давнє становище професора гімназії у Кракові. Бажаємо йому ще багато сил та успіхів на його дальшому життєвому шляху, зокрема на ниві українського письменства.

— „Слово Польське“ в ролі денунціянта. Вже нераз денунціювало „Сл. П.“ наших людей у ріжних неповинних „злочинах“. В останньому числі з 3. ц. м. денунціює директора приватної української гімназії в Рогатині, п. Антона Крушельницького у видаванні „протидержавного“ видавництва „Журавлі“. Не потребуємо аж зазначувати, що в „Журавлях“ нічого протидержавного нема (на цеж є цензура!) і що директор Крушельницький з згаданим видавництвом не має нічого спільного. Також мається справа у відношенні до особи п. Навроцького як директора видавництва „Червона Калина“ у Львові, якого „Сл. П.“ денунціювало вже кількома наворотами.

— Податкова шруба в руху. Звідусіль доходять нас з ріжних сторін краю...

На болотяному ґрунті.

Ще про справу українського університету.

В останніх днях появилося в пресі інтерв'ю м'н. Грабського на тему українського університету в („Кур. Варш."). Воно є проявом невдоволеня вшехпольського ідеольога.

Заки зупинимося над суттю поглядів мін. Грабського, бажалиб ми передтим на одно звернути увагу: В своїй злобі Ст. Грабський

вперто придержується у відношенні до українського народу російської чорносотенної термінольогії, отже постійно говориться про „малоруських учених", „малоруську культуру й цивілізацію", „малоруську викладову мову", „репрезентантів малоруського народу" а поруч того про „руські політичні чинники", „згідне співжиття русинів з Поляками", „руських учених" „руську університетську науку", „руську цивілізацію", „руське громадянство", і т. и. З подиву гідною премедитацією

мін. Грабський відмовляє нам нашого національного імени, щоби західну вітку великого українського народу представити як якийсь „Zwischending", якусь половинчату, сиру етнографічну масу без свого „Вчора" і без свого „Завтра". Поминаємо те, що п. Грабський не лише не є оригінальний, але він є непослідовний. Бо коли офіційна Росія за царських часів, бо коли російська чорна сотня в імя уросної єдности „русскаго народа" називала нас Малорусами, то вона щонайменше була послідовна. Територію України називано „Малоросією", а український народ „малоруським". Але Поляки під проводом і за прикладом Грабських називають Наддністрянщину „Малопольською", а жителів „Малопольски" — „малоруським народом". Це вже справді варто оттентувати. І хоч нам прикро і жалко, що пп. Грабські й инші послідники Сватиків затирають наше національне імя, то одначе ми не будемо даремне тратити час на полеміку з ними. Всі ті, які намагаються спрямувати нас на шлях ялових передвоєнних дискусій на тему фільольогії, історії, етнографії і т. и., не осягнуть своєї мети. Це шлях для нас давно пройдений і ніяка злоба та провокація не заверне нас на нього.

Цей свій „тріюмф" він оповістив urbi et orbi і тепер, після заперечень, вперто вимахує паперовою коругвою, зробленою з цього подиктованого листа. Хоч той лист до „Його Екселенциї" важко льогічно звязати зі справою українського університету, лист наскрізь політичного характеру, мін. Грабський вперто повторює за Стоцьким (як передтим Стоцький повторював за Грабським), що його написано „в порозумінні з иншими руськими ученими". І все — на його думку було би в порядку, якби не українські політичні кола „яким не на руку згідне співжиття русинів з поляками". І от ці то чинники відтягнули вчених від участи в конференції, „доки польський уряд не порозуміється з політичними руськими чинниками". Але очевидно — уряд порозумiватися не хоче й не думає, бо — як заявляє мін. Грабський —

„Моєю принціповою напрямною є, що всякі шкільні справи мусять бути вирішувані виключно на основі освітних і цивілізаційних потреб, а не на ґрунті партійно-політичних потреб".

Польський уряд послідовно придержується цього погляду і послідовно стоїть на занятому становищі.

„Корисне для руської цивілізації вирішення університетської справи залежне вповні від того, як дозріє належне зрозуміння тієї справи в руськім громадянстві, а в першу чергу серед руських учених".

Що це значить?

Це значить — ні менше ні більше — тільки те, що мін. Грабський не бажає собі вирішувати університетську справу з українськими незалежними чинниками, лише — навпаки — із залежними, і то від польського уряду взагалі, а від нього самого зокрема. Ми шануємо наших професорів і вчених, одначе вони здебільшого є польськими урядовцями або емігрантами. І якраз мін. Грабський хоче розвязувати університетську справу з підчиненими собі тепер або в будуччині урядовцями, які по сподіванням і калькуляціям вшехпольського ідеольога будуть співати під поданий ним тон. Не з уповноваженими представниками народу, не з послами бажає порозумітися й вирішувати справи парляментарний міністер, тільки з урядовцями й емігрантами. Ось тут закопано собаку, ось тут є той болотяний ґрунт, на якому може загаснути університетська справа. Очевидно, до цього не може й не сміє допустити українське громадянство.

Парляментарний міністер відмахується від політики, найбільше політичний член кабінету лякається „партійно-політичних торгів". Чи не чудасія? Можемо вдавити його, що з ним ніхто не буде торгуватися, що про ніяку „партійність" не може тут бути й бесіди, бо наші вимоги в тій справі є давно спрецизовані й непохитно устійнені.

Зрештою, хто пхнув справу українського університету на політичні шляхи, як не польський уряд взагалі, а пп. Гломбінський і Грабський зокрема? Хто в політичною метою вніс закон до сойму і хто ухвалював закон з 26. вересня 1922, як не вшехполяки? Хто всунув там найпопулярнішу в Европі справу українського університету з метою одержати признання Польщі Сх. Галичини, як не Гломбінський і Грабський? Хто в політичних цілях не горлав про цю „благодать" в Женеві, як не Скшинський? Хто затіяв суто політичну увертуру (лист Стоцького) до цеї справи, як не Грабський?

І нараз та справа, що весь час була і — розуміється є — політичною справою в руках Поляків, має бути „культурно-цивілізаційною" у відношенні до Українців, себто має бути вирішувана польськими політичними чинниками в асисті залежних від них українських культурних статистів.

Ні, пане міністре, більше — як хто инший — ви знаєте дуже добре, що сьогодня нема неполітичних справ. Кожна справа, культурна, господарська, фінансова, навіть військова, сьогодня не лише є політичною справою, але навіть партійно-політичною. Так знає цілий світ, що навіть польське військо (теоретично найбільша неполітична ділянка державного життя) є сьогодня предметом партійно-політичних торгів. А щож говорити про школу — і то високу школу? Хібаж не знаємо, що університети є теж доменами партій, хібаж не відомо, що нпр. львівський університет є доменою вшехполяків, партійних товаришів п. Грабського, а краківський становить стан посідання консерватистів і т. д.?

На якім саме культурнім і цивілізаційнім ґрунті має спиратися будівля українського університету, про це крім польських політиків і вчених повинні рішати теж українські політики і вчені. Але українські політичні чинники можуть спокійно лищити ці питання українським ученим і професорам; вони бажають вирішити тільки чисто політичні справи, а саме: обсяг українського високого шкільництва і місце осідку поодиноких шкіл.

Парляментарний міністер демократичної республики, який справді має намір розвязати справу українського високого шкільництва, повинен іти простолінійним шляхом і в тій справі звернутися до парляментарних послів, перед якими є

Декабристи.[14)]

З приводу столітніх роковин революти декабристів.

М. Муравєв ділив Росію на кільканацять провінцій (в ріжних текстах свого проєкту ріжно). Кожда провінція мала мати власний сойм, краєву управу і мала висилати послів до загально-державного парляменту. Польщу лишав він на окремому становищі, зближеному до унії.

Громадянські свободи базував він на особистій вільности, свободі преси, товариства і союзів, на незалежньому судівництві з судами присяжних. Зносив він теж стани і ранги, заводив рівність всіх перед правом у справах маєткових і особистих та зносив обмеження горожан у відношенні до звання і заняття.

В парляментарний устрій вводив М. Муравєв дві палати: парлямент під назвою Народнього Віча і вищу палату — Найвищу Думу. Імператор скликував парлямент (обі палати), мав право відложити його засідання на три місяці, мав право veto проти постанов обох палат (себ-то право відсилати ухвалені законопроєкти до поновного розгляду; коли обі палати вдруге приняли опротестовані імператором законопроєкти, то вони автоматично ставали законами), іменував міністрів і инших урядовців, був найвищим вождом збройної сили на суші й на морі. Без згоди Нар. Віча імператор не міг рішати про війну і мир, ані відступати инший державі частини державної території· инші трактати міг заключувати за згодою Найвищої Думи (вищої палати). Для здавлення заворушень у нутрі держави міг імператор ужити війська лише за згодою Нар. Віча.

Право виповідати війну й проголошувати амнестію належало до виключних прероґатив парляменту. Імператор є святою особою, ненарушною й невідповідальною. Всю відповідальність несуть міністри й урядовці. За свої вчинки відповідають міністри судово. М. Муравєв не допускав парляментарної відповідальности в нинішньому розумінні, т. зн. міністри не мусіли уступати на домагання більшости парляменту, якщо вони не зробили судово-карного вчинку. На випадок виїзду імператора за кордон, недуги, смерти або абдикації, Нар. Віче проголошує імператором наступника престола або установлює реґенцію. В другому випадку реґентом стає голова Найв. Думи. Наслідство престола переходить з батька на сина, доньки є виключені від нього, инші члени царської сім'ї не мають ніяких спеціяльних привілеїв.

Нар. Віче (парлямент) могло ухвалювати тільки звичайні права; права основні (конституційні) належали до спеціяльного зібрання. Отже компетенція Нар. Віча розтягалася на правні кодекси, закони, що торкалися організації урядових установ, війська, фортець, винятнових прав, податків, позичок, засобів комунікації, підтримки промислу, добробуту горожан, науки і мистецтва. Одначе Нар. Віче не могло ухвалювати законів про обмеження особистої свободи, свободи навчання, наук. мистецтва і т. и.

Нар. Віче мало теж значні права у відношенні до краєвих соймів; воно могло їх розвязувати за переступлення обсягу компетенції та розписувати нові вибори. Нар. Віче вибірало правителів поодиноких частин держави, в руках яких спочивала краєва виконавча влада. Нар. Віче обвинувачувало міністрів і вищих урядовців, але судила їх Найв. Дума. Ця остання контролювала закордонну політику уряду, маючи право перевірювати всі тайні документи. Буджетові справи рішало Нар. Віче, Дума могла пропонувати тільки деякі зміни за згодою нижчої палати.

Члени Нар. Віча (посли) були незаймані; арештувати їх можна було лише за державну зраду, урядовці не могли бути послами. Членів Найв. Думи вибірали краєві сойми, членів Нар. Віча горожане безпосередньо. Виборчий ценз горожан був досить високий, через що значну частину горожан усувано від політичного життя.

Компетенція краєвих соймів була невелика. Вони могли ухвалювати податки на ріжні потреби краю (провінції), а саме на консервацію і будову шляхів, каналів, публичних будинків, на школи, освітно-культурні заведення і т. и., могли теж ухвалювати деякі адміністраційні закони. Таким чином краєві сойми користувалися самостійністю тільки в обсягу господарства, адміністрації й культури; їх законодатна влада була зведена в нівець. Краєві сойми мали ще право ставити пропозиції Нар. Вічу на скликання Національного Собору для зміни конституції, але Нац. Собор міг бути скликаний і з ініціятиви Нар. Віча.

Нац. Собор складався з такого числа членів, яке мали обі палати, вибраних тимчасовим способом. Собор міг радити найдовше пів року. До важности його ухвал треба було двох третих голосів. Собор лиш опрацьовував конституційні проєкти, а остаточні рішення в тій справі виносили провінціонально-краєві собори, що складалися з подвійного числа членів краєвих соймів. Провінціональні Собори або приймали двома третими голосів конституційні проєкти Нац. Собору, або їх відкладали.

Виконавча влада в поодиноких частинах держави спочивала в руках краєвих правителів, вибраних на три роки Нар. Вічем зпоміж кандидатів краєвих соймів. Їх влада в краях менше-більше відповідала владі імператора в державі.

Під оглядом горожанських вольностей проєкт М. Муравєва стоїть вище від „Русской Правди" Пестеля. Він запевнює горожанам значні свободи, дозволяє на товариства й союзи, забезпечує докладніше вільність переконань, віри і совісти, не має русифікаторських тенденцій. Проєкт Муравєва був пронятий принціпом децентралізації, хоч не переведеної послідовно. За те його хибою є недостача парляментарної відповідальности міністрів.

Під соціяльним оглядом грубо вище стояла „Русская Правда". Муравєв зовсім не журився положенням селянства, не запевнював йому істнування, не говорячи про добробут; він був поборником прав і вольностей буржуазії.

(Продовження буде.)